

Daniel Kunštát, (ed.): České veřejné mínění: výzkum a teoretické souvislosti
Praha, Sociologický ústav Akademie věd ČR, 2006, 228 s.

Prieskumy verejnej mienky sa stali samozrejmom súčasťou nášho života a s ich výsledkami sa stretávame vo všetkých typoch médií. Ich frekvencia je rôzna a často závisí od aktuálnosti témy. Publikácia je výsledkom desaťročnej práce Centra pro výzkum veřejného mínění Sociologického ústavu Akademie věd ČR (CVVM), ktoré je jeho výskumným oddelením. Súčasný CVVM vzniklo v roku 2001 prechodom bývalého IVVM z Českého statistického úradu do Sociologického ústavu AV ČR. Hlavnou náplňou práce CVVM je projekt Naše společnost, v rámci ktorého robí desať výskumov verejnej mienky ročne na reprezentatívnej vzorke obyvateľov ČR vo veku od 15 rokov. Dotazník má omnibusovú formu, ktorá umožňuje zaradiť rôzne aktuálne témy. Publikácia je zložená z príspevkov odborných a vedeckých pracovníkov, ktorí sa zaoberajú výskumom verejnej mienky a je rozdelená do piatich kapitol.

Prvá kapitola je venovaná teoretickým a metodologickým aspektom výskumov verejnej mienky. Ako hovorí J. Šubrť, verejná mienka prestala byť vďaka masmédiám výlučne odborným výrazom a postupne prenikla do nášho bežného slovníka. Ľudia tomuto termínu aspoň intuitívne rozumejú, ale problémy nastávajú vtedy, ak má byť tento výraz vedecky definovaný a vymedzený v rámci sociológie.

V prvej časti sa J. Šubrť zaoberá verejnou mienkou z pohľadu teórie a výskumnej praxe a teoretickými dilemami, ktoré sú výsledkom diskusií o povahe verejnej mienky. Prvá dilema sa vzťahuje na otázku, či sa verejná mienka objavuje až s nástupom modernej spoločnosti, alebo či je fenoménom, s ktorým sa stretávame už v predchádzajúcich typoch spoločností. Druhá dilema je spojená s protikladom dvoch prístupov – realistického a nominalistického. Podľa realistického prístupu je verejná mienka reálne existujúcou entitou, ktorá sa nedá redukovať na individuálny názor. Zástancovia nominalistického prístupu priznávajú reálnu existenciu len individuálnym názorom. Tretia dilema vychádza z rozporu medzi pluralistickým a monistickým prístupom. Podľa monistického názoru je verejná mienka prejavom všeobecnej spoločnej vôle. Naproti tomu podľa pluralistického názoru nie je verejná mienka výsledkom zjednotenia, ale skôr je produktom kontroverzie.

Autor prišiel k záveru, že ak opustíme teóriu verejnej mienky a prejdeme k výskumu, zistíme, že tieto dilemy sú z praktického hľadiska irelevantné. Vzhľadom na to, že výskum verejnej mienky v súčasnosti zodpovedá svojimi parametrami metóde, ktorú aplikoval George Gallup, výskumníkom stačí také poňatie verejnej mienky, ktoré by sa dalo označiť ako „operacionálne“. To znamená, že verejná mienka je podľa tohto chápania to, čo skúmajú výskumy

verejnej mienky. Na odstránenie problémov a slabých miest pri výskumoch verejnej mienky by mohli podľa J. Šubrta viesť dve cesty – metodologické postupy, ktoré sa označujú ako „kognitívny prístup“ a paralelné využívanie rôznych výskumných metód so vzájomným prepojením ich poznatkov. Ide hlavne o kvantitatívnu a kvalitatívnu metodológiu.

Klasickú metodológiu P. Lazarsfelda, ktorý pri svojich výskumoch uplatňoval nové výskumné postupy, metódy a výskumné nástroje, približuje čitateľovi H. Jeřábek. Ide hlavne o *Survey Analysis* ako protiklad modelu *Public Opinion Poll*, Model Elaborace ako základ *Survey Analysis*, kombinované využitie analytických a kvalitatívnych metód, metódu pre výskum procesov rozhodovania (Reason Analysis), analýzu latentnej štruktúry – metódu odhaľovania latentných tried a kontextovú analýzu – metódu využitia agregovaných dát. Aj vďaka úsiliu P. Lazarsfelda o kodifikáciu a presadzovanie nových výskumných metód do spoločenskovedného výskumu môže tento výskum poskytovať budúcim historikom čo najobjektívnejší obraz súčasného sveta.

Kognitívnym a komunikačným aspektom štandardizovaného pýtania sa sa zaoberá J. Vinopal, ktorý sa venuje súčasným metodologickým problémom skúmania verejnej mienky. Autor sa v texte zaoberá súčasnou praxou výskumu verejnej mienky v Českej republike a metodologickými nástrojmi štandardizácie. Podrobne opisuje dva hlavné spôsoby získavania informácií – rozhovor a samovyplňovanie dotazníka. Mimoriadnu pozornosť venuje nedostatkom, ktoré štandardizácia uplatňovaná v rámci sociologického výskumu prináša a ktoré môžu zásadne ovplyvniť kvalitu získaných údajov.

Druhá kapitola sa zameriava na vzťah médií a verejnosti a poukazuje na úlohu médií v procese reprezentácie reality pri utváraní a ovplyvňovaní verejnej mienky. Verejnosťou a politikou v médiovanej demokracii sa zaoberá M. Škodová, ktorá opisuje rolu médií ako prostredníka medzi decíznou sférou a občanmi. Autorka sa zamerala na Habermasovu koncepciu premeny verejnej sféry a verejnosti a jej kritiku.

Teoretické východiská metódy agenda-setting ako funkcie masových médií, ktoré preferovaním určitých tém ovplyvňujú postoje verejnosti analyzuje V. Nečas. Základnou hypotézou, ktorú formulovali McCombs a Shaw, je, že masové médiá nastrojú agendu pre každú politickú kampaň tým, že ovplyvňujú mieru dôležitosti názorov k politickým témam. Podľa autora najprepracovanejšiu kategorizáciu konceptu agenda-setting poskytl autori J. Dearing a E. Rogers, ktorí tento koncept rozdelili do troch segmentov – mediálna agenda, verejná agenda a politická agenda.

Možnosť empirického overenia hypotézy agenda-setting na longitudinálnych dátach prezentuje F. Kalvas, ktorý si vybral príklad izraelsko-palestínskeho

konfliktu, a to na úrovni mediálnej prezentácie a na úrovni hodnotenia dôležitosti témy verejnosťou.

Dlhodobé trendy v otázke dôvery k médiám analyzuje *G. Šamanová*, ktorá sa zamerala na vývoj dôvery k médiám a porovnanie dôvery k médiám a politickým inštitúciám. V porovnaní s politickými inštitúciami sú médiá vo väčšine prípadov považované za dôveryhodnejšie. Autorka konštatuje, že v porovnaní s demokratickými krajinami, kde je dôvera k médiám podobne vysoká, pramení táto dôvera českej verejnosti k médiám z ich vnímania ako zástupcov verejnosti a nezávislých zdrojov a sprostredkovateľov verejnej diskusie.

Tretia kapitola je venovaná českým politickým stranám, ich vývoju až po súčasné vnímanie verejnosťou. Súčasný stranický systém z perspektívy konfliktných línií je predmetom záujmu *J. Červenku*, ktorý zároveň predkladá historicko-genealogický vývoj českého stranického systému. Vo svojej analýze vychádza z historicko-sociologického prístupu zameraného na sociálny pôvod strán, ktorý Lipset a Rokkan úspešne aplikovali na západoeurópske stranické systémy. Autor opisuje historický vývoj rozporov a stranického systému v ČR až po obnovu stranického systému po roku 1989.

Stranícku identifikáciu českých voličov, vývoj stranických preferencií, voličské zázemie strán a volebnú motiváciu po voľbách v roku 2002 analyzuje *D. Kunštát*.

Zahraničnopolitickým otázkam je venovaná štvrtá kapitola. *N. Horáková* analyzuje vývoj názorov občanov na členstvo ČR v Európskej únii a postoj k európskemu občianstvu a dôveru k medzinárodným organizáciám. Podľa zistení z výskumov väčšina českých občanov vníma EÚ pozitívne a považujú členstvo v tejto organizácii za dobrú vec.

Stredoeurópske susedstvo v perspektíve verejnej mienky je stredobodom záujmu *D. Kunštáta*. Hlavnou témou príspevku je reflexia vzťahov s okolitými štátmi strednej Európy. Autor uvádza, že aj napriek nedlkej tradícii výskumov verejnej mienky k medzinárodným a zahraničnopolitickým otázkam je možné zistiť v názoroch obyvateľov ČR určité všeobecné tendencie. Jednou je to, že zahraničnú problematiku väčšina obyvateľov ČR vníma ako exkluzívnu záležitosť a vláde dáva priestor konať podľa vlastného uváženia. Druhou je to, že exekutíva vždy získala, až na niekoľko výnimiek, súhlas väčšiny obyvateľov so strategickými zámermi na poli zahraničnej politiky.

Záver tejto kapitoly tvorí reflexia americkej zahraničnej politiky, ktorou sa zaoberá *J. Červenka*. Autor konštatuje, že na základe výskumov verejnej mienky v ČR sa dá usudzovať, že interpretácia kritického postoja veľkej časti verejnosti ako prejavu antiamerikanizmu je veľmi pochybná.

Záverečná kapitola sa zaoberá reflexiou sociálno-ekonomických tém. Verejnou mienkou a ekonomickou transformáciou v ČR sa zaoberá *J. Červenka*. Analýza

ukazuje, že postoje verejnosti k ekonomickej transformácii sa vyvíjali v súlade so základnými trendmi sociálno-ekonomického rozvoja.

Pracovné hodnoty a postoje v českej spoločnosti analyzuje *N. Horáková*. Podľa výskumov CVVM je práca po rodine a blízkych ďalšou vysoko oceňovanou hodnotou. Inštrumentálne a spoločenské aspekty pracovného života majú v českej spoločnosti čoraz vyššiu úlohu. Najoceňovanejšou hodnotou v českom prostredí je istota zamestnania.

Publikácia prezentuje profil CVVM a čitateľovi poskytuje ucelený pohľad na výsledky kontinuálnych výskumov verejnej mienky, vrátane širšieho spoločenského a historického kontextu. Kniha je skvelou inšpiráciou aj pre subjekty, ktoré dlhodobo vykonávajú prieskumy verejnej mienky na Slovensku.

Milan Zeman